

Prof. Dr. Ahmet YILMAZ

MAKRO İKTİSADA GİRİŞ

FİLİZ KİTABEVİ

İSTANBUL

2025

Ekim 2025

ISBN: 978-625-5697-30-1

BASKI - CİLT

Filiz Kitabevi Basım Yayın Dağıtım
Petrol Ürünleri Sanayi ve Tic. Ltd. Şti.
Matbaacı Sertifika Numarası: 77398

YAYINLAYAN

Filiz Kitabevi Basım Yayın Dağıtım
Petrol Ürünleri Sanayi ve Tic. Ltd. Şti.
Cemal Yener Topyalı Cad. No: 57/A (113)
Vefa-Fatih/İSTANBUL
Tel: (212) 527 0 718
(850)441 0 359
Faks: (212) 519 20 71

www.filizkitabevi.com
bilgi@filizkitabevi.com
Yayıncı Sertifika Numarası: 77398

Copyright© Bu kitabın Türkiye'deki yayın hakları Filiz Kitabevi Basım Yayın Dağıtım Petrol Ürünleri San. ve Tic. Ltd. Şti.'ne aittir. Her hakkı saklıdır. Hiçbir bölümü ve paragrafı kısmen veya tamamen ya da özet halinde, fotokopi, faksimile veya başka herhangi bir şekilde çoğaltılamaz, dağıtılamaz. Normal ölçüyü aşan iktibaslar yapılamaz. Normal ve kanunî iktibaslarda kaynak gösterilmesi zorunludur.

Oğlum Yarkın ve kızım Bahar Ece'ye

İÇİNDEKİLER

TABLO VE ŞEKİL DİZİNİ.....	IX
GRAFİK DİZİNİ.....	X
ÖNSÖZ	XIII

1. GİRİŞ	1
1.1 İktisat Nedir ?	1
1.2 Başlıca İktisat Okulları	5
1.3 Makro İktisat ve İlgili Alanındaki Konular.....	7
2. MAKRO İKTİSADİ BÜYÜKLÜKLERİN ÖLÇÜLMESİ – I.....	9
2.1 GSYİH Nedir ve Nasıl Tahmin Edilir ?.....	9
2.2. GSYİH Tahmin Yöntemleri	12
2.2.1. Üretim (katma değer) Yöntemi	12
2.2.2. Harcamalar Yöntemi	14
2.2.3. Gelirler Yöntemi	17
2.3.GSYİH ile İlgili Büyüklükler	18
2.4. GSYİH'nin Hesaplanmasında Karşılaşılan Güçlükler.....	20
2.5. Kişi Başına GSYİH	21
2.6. Döviz Kuru Yaklaşımına Göre Kişi Başına GSYİH.....	22
2.7. Satın Alma Gücü Yaklaşımına Göre Kişi Başına GSYİH	23
2.8. Konjonktürel Dalgalanmalar	24
2.9. Gelir Dağılımı.....	26
2.9.1. Kişisel Gelir Dağılımı	27
2.9.2. Fonksiyonel Gelir Dağılımı	31
3. MAKRO İKTİSADİ BÜYÜKLÜKLERİN ÖLÇÜLMESİ - II.....	33
3.1. İstihdam ve İşsizlik	33
3.2. Türkiye Ekonomisinde Başlıca İşgücü Göstergeleri.....	36
3.3. İşsizlik Türleri.....	41
3.3.1.Yapısal İşsizlik.....	41
3.3.2. Friksiyonel İşsizlik.....	41
3.3.3.Konjonktürel İşsizlik.....	42

3.3.4. Teknolojik İşsizlik	43
3.3.5. Mevsimlik İşsizlik.....	44
3.3.6. Gizli İşsizlik.....	44
3.4. Türkiye Ekonomisinde İşsizliği Etkileyen Unsurlar	45
4. MAKRO İKTİSADİ BÜYÜKLÜKLERİN ÖLÇÜLMESİ – III	47
4.1. Enflasyon Nedir ? Nasıl Ölçülür ?	47
4.1.1. Tüketici Fiyatları Endeksi.....	49
4.1.2. Üretici Fiyatları Endeksi	51
4.1.3. GSYİH Deflatörü	51
4.2 .Enflasyon Türleri.....	53
4.2.1.Talep Enflasyonu	54
4.2.2.Maliyet Enflasyonu.....	54
4.2.3.Yapısal Enflasyon	55
5. MAKRO İKTİSADİ BÜYÜKLÜKLERİN ÖLÇÜLMESİ – IV.....	57
5.1. Ödemeler Dengesi	57
5.1.1.Cari İşlemler Hesabı	58
5.1.2.Sermaye Hesabı	60
5.1.3.Finans Hesabı.....	60
5.1.4.Rezerv Varlıklar Hesabı.....	64
5.1.5. Net Hata ve Noksan Hesabı	64
5.2. Türkiye'nin Ödemeler Dengesi	65
6. NEOKLASİK MAKRO MODEL	69
6.1. Neoklasik Emek Piyasası Analizi	70
6.2. Neoklasik Üretim Fonksiyonu	74
6.3. Neoklasik Toplam Arz Fonksiyonunun Türetilmesi.....	75
6.4. Say Yasası	77
6.5. Ödünç Verilebilir Fonlar Teorisi	78
6.6. Neoklasik Mübadele Özdeşliği ve Paranın Miktar Kuramı	79
7. BASİT KEYNESÇİ MODEL	81
7.1. Keynesçi Gelir-Harcama Modelinde Denge Hasıla Düzeyinin Belirlenmesi	83
7.2. Tüketim ve Tasarruf Fonksiyonu.....	85
7.2.1. Tüketim ve Tasarrufları Gelir Dışında Etkileyen Unsurlar	88
7.2.1.1. Tüketicilerin Fiyatlar ve Gelir Düzeyi Hakkında Bekleyişleri	88
7.2.1.2. Faiz Oranı ve Krediye Ulaşılabilirliğin Tüketime Etkisi.....	89
7.2.1.3. Hane Halklarının Servetindeki Değişmelerin Tüketim ve Tasarrufa Etkisi	89
7.3. Otonom Yatırımların Modele Dâhil Edilmesi	89

7.3.1. Otonom Harcamalardaki Değişme ve Çarpan.....	91
7.3.2. Yatırımların Uyarılmış Olması Durumunda Çarpan ve Hızlandıran	92
7.4. Kamu Kesiminin Modele Dâhil Edilmesi.....	93
7.4.1. Bütçe Açığı ve Vergilerin Gelire Bağlı Olması Durumunda Denk Bütçe Çarpanı.....	97
7.5. Gelir–Harcama Modeline Dış Ticaretin Dâhil Edilmesi.....	98
7.5.1. Dış Ticaret Çarpanlarının Türetilmesi	101
7.6. Deflasyonist Açık	101
7.7. Enflasyonist Açık	102
8. KEYNESYEN IS-LM MODELİ	105
8.1. Mal Piyasası ve IS Fonksiyonunun Türetilmesi	105
8.2. Para Piyasası ve LM Fonksiyonunun Türetilmesi	109
8.3. IS-LM Modelinde Para ve Maliye Politikalarının Etkinliği	116
9. MUNDELL - FLEMİNG MODELİ VE BP FONKSİYONUNU TÜRETİLMESİ.....	121
9.1. BP Fonksiyonunun Eğimi.....	123
9.2. BP Fonksiyonunda Kaymalar	124
9.3. IS-LM-BP Modelinde Eşanlı İç ve Dış Denge	126
9.4. IS-LM-BP modelinde Tam Sermaye Hareketliliği ve Esnek Kur Rejiminde Maliye ve Para Politikasının Etkinliği	127
9.5. IS-LM-BP Modelinde Tam Sermaye Hareketliliği ve Sabit Kur Rejiminde Maliye ve Para Politikasının Etkinliği	129
9.6. İmkânsız Üçleme	131
10. PHİLLİPS EĞRİSİ, STAGFLASYON VE MONETARİST YORUMLAR	133
10.1. Phillips Eğrisi	133
10.2. Beklentiler Eklenmiş Phillips Eğrisi.....	134
11. TOPLAM ARZ (AS) TOPLAM TALEP (AD) ANALİZİ	139
11.1. Toplam Talep.....	139
11.1.1. Toplam Talep Eğrisinin Elde Edilişi.....	139
11.1.1.1. Reel Balans Etkisi	141
11.1.1.2. Faiz Oranı Etkisi	141
11.1.1.3. Uluslararası İkame Etkisi	142
11.1.2. Dışsal Faktörler Nedeniyle Toplam Talebin Değişmesi	143
11.1.2.1. İktisat Politikasındaki Değişmeler.....	143
11.1.2.2. İktisadi Aktörlerin Bekleyişlerindeki Değişiklikler	144
11.1.2.3. Dış Âlemdeki Değişmeler	144
11.1.2.4. Toplam Servetteki Değişiklikler	145

11.1.2.5. Talep Şokları	145
11.2. Toplam Arz.....	146
11.2.1. S. Fisher'in Yapışkan Ücret Modeli.....	147
11.2.2. R. Lukas'ın Firma Yanılma Modeli (Lukas Arz Eğrisi)	148
11.2.3. Dışsal Faktörler Nedeniyle Toplam Arzın Değişmesi	150
11.2.3.1. Girdi Fiyatlarındaki Değişmeler.....	150
11.2.3.2. Teknoloji ve Emek Verimliliğinde Değişmeler	150
11.2.3.3. Üreticilerin Geleceğe İlişkin Bekleyişlerindeki Değişmeler	151
11.2.3.4. Sermaye Ve Emek Stokundaki Değişmeler	151
11.2.3.5. Arz Şokları	151
11.3. Toplam Arz ve Talep Dengesi	152
11.3.1. AS-AD Modelinde Toplam Arzın Artması	153
11.3.2. AS-AD Modelinde Toplam Talebin Azalması.....	154
12. PARA TALEBİ VE PARA ARZI	157
12.1. Paranın Tanımı, Özellikleri ve İşlevleri.....	157
12.2. Para Talebi.....	160
12.2.1. Neoklasik Para Talebi Kuramı	160
12.2.1.1. Yale- Fisher Yaklaşımı.....	160
12.2.1.2. Cambridge Yaklaşımı.....	161
12.2.2. Keynes'in Para Talebi Yaklaşımı	162
12.2.2.1. İşlemler Güdüsüyle Para Talebi	162
12.2.2.2. İhtiyat Güdüsüyle Para Talebi.....	163
12.2.2.3. Spekülasyon Güdüsüyle Para Talebi	164
12.2.3. Baumol – Tobin Para Talebi Yaklaşımı	165
12.2.4. Monetarist Para Talebi Teorisi.....	167
12.3. Para Arzı	169
12.3.1. TCMB Para Arzı Tanımları	170
12.3.2. Kaydı Para Çarpanı	171
12.3.3. Parasal Taban Çarpanı	173
12.3.4. Para Arzının Belirleyicileri	174
12.3.5. Para Arzının İçsellliği / Dışsallığı	175
12.3.6. Merkez Bankası ve Para Tabanı.....	176
KAYNAKÇA	181

TABLO VE ŞEKİL DİZİNİ

Tablo 1: Türkiye Ekonomisinde Büyüme Hızı (2009=100).....	10
Tablo 2: Türkiye’de Üretim Yöntemine Göre GSYİH.....	13
Tablo 3: Harcamalar Yöntemiyle GSYİH.....	16
Tablo 4: Gelirler Yöntemiyle GSYİH’nin Ana Bileşenlerinin Payları (%).....	18
Tablo 5: Türkiye Ekonomisinde Kişisel Gelir Dağılımı.....	29
Tablo 6: Türkiye Ekonomisinde Gini Katsayısı ve P80/P20 Oranı.....	30
Tablo 7: Türkiye Ekonomisinde Temel İşgücü Göstergeleri.....	37
Tablo 8: Seçilmiş Ülkelerde İşsizlik Oranları 2015-2024 (%).....	39
Tablo 9: Seçilmiş Ülkelerde İşgücüne Katılım Oranı 2024 (%).....	39
Tablo 10: TÜFE Ana Harcama Grupları Ağırlıkları.....	49
Tablo 11: Türkiye Ödemeler Dengesi 2014-2024 (Milyar \$).....	66
Tablo 12: Türkiye’de Para Arzı Büyüklükleri.....	171
Tablo 13: TCMB Reeskont Faiz Oranları.....	179
Şekil 1: Başlıca İktisat Okullarının Siyasal Tasnifi.....	4
Şekil 2: GSYİH’den Hareketle Harcanabilir Kişisel Gelirin Elde Edilmesi.....	18
Şekil 3: İmkânsız Üçleme.....	131
Şekil 4: Bankacılık Kesiminin Kaydî Para Yaratma Süreci.....	171
Şekil 5: TCMB Analitik Bilançosu Ana Kalemleri.....	177
Şekil 6: Merkez Bankası Parasının Kapsamı.....	178

GRAFİK DİZİNİ

Grafik 1: Türkiye’de Kişi Başına Düşen GSYİH	23
Grafik 2: Konjonktürel Dalgalanmalar	25
Grafik 3: Lorenz Eğrisi.....	28
Grafik 4: Sıralı %20’lik Dilimlerde Ortalama Kişi Başına Düşen Gelir (2024 Yılı).....	30
Grafik 5: Türkiye Ekonomisinde Fonksiyonel Gelir Dağılımı	32
Grafik 6: Türkiye’de İşsizlik Oranı	38
Grafik 7: Türkiye’de Enflasyon Oranı (2009 – 2024)	52
Grafik 8: Neoklasik Modelde Emek Piyasası.....	71
Grafik 9: Neoklasik Emek Arzı Fonksiyonu	72
Grafik 10: Emek Arzı Fonksiyonunda Kaymalar	72
Grafik 11: Neoklasik Emek Talebi Fonksiyonu	73
Grafik 12: Emek Talebi Fonksiyonunda Kaymalar	74
Grafik 13: Neoklasik Üretim Fonksiyonu	75
Grafik 14: Neoklasik Toplam Arz Fonksiyonunu Türetilmesi	76
Grafik 15: Ödünç Verilebilir Fon Piyasası	78
Grafik 16: Keynesçi Gelir Harcama Modeli.....	84
Grafik 17: Keynesçi Tüketim ve Tasarruf Fonksiyonu	87
Grafik 18: Gelir Harcama Modeline Otonom Yatırımların Dahil Edilmesi	90
Grafik 19: Gelir Harcama Modeline Uyarılmış Yatırımların Dahil Edilmesi	93
Grafik 20: Keynesçi Modelde Dış Ticaret.....	100
Grafik 21: Deflasyonist Açık.....	102
Grafik 22: Enflasyonist Açık.....	103
Grafik 23: IS Fonksiyonunun Türetilmesi	106
Grafik 24: IS Fonksiyonunun Eğimi	108
Grafik 25. LM Fonksiyonunun Türetilmesi	109
Grafik 26: LM Fonksiyonunun Eğimi	114
Grafik 27: IS-LM Modelinde Dengesizlik	115
Grafik 28 : IS-LM Modelinde Para Politikasının Etkinliği	116

Grafik 29: IS-LM Modelinde Maliye Politikasının Etkinliği	118
Grafik 30: BP Fonksiyonunu Türetilmesi	122
Grafik 31: BP Fonksiyonunun Eğimi	123
Grafik 32: BP Fonksiyonunda Kaymalar	125
Grafik 33: IS-LM-BP Modelinde Denge.....	126
Grafik 34 : Tam Sermaye Hareketliliği ve Esnek Kur Rejiminde Maliye Politikası	127
Grafik 35: Tam Sermaye Hareketliliği ve Esnek Kur Rejiminde Para Politikası	128
Grafik 36: Tam Sermaye Hareketliliği ve Sabit Kur Rejiminde Maliye Politikasının Etkinliği.....	129
Grafik 37: Tam Sermaye Hareketliliği ve Sabit Kur Rejiminde Para Politikasının Etkinliği.....	130
Grafik 38: Phillips Eğrisi.....	134
Grafik 39: Beklentiler Eklenmiş Phillips Eğrisi	135
Grafik 40: Basit Keynesçi Modelden Hareketle Toplam Talep Fonksiyonunun Türetilmesi	140
Grafik 41: IS-LM Modelinden Hareketle Toplam Talep Fonksiyonunun Türetilmesi....	142
Grafik 42: Toplam Talep Fonksiyonunda Kaymalar	144
Grafik 43: Toplam Arz Fonksiyonu	146
Grafik 44: Lucas Toplam Arz Fonksiyonu	149
Grafik 45: AS-AD Modelinde Denge.....	153
Grafik 46: Toplam Arz Fonksiyonunda Kaymalar	153
Grafik 47: Toplam Talep Fonksiyonundaki Kaymalar.....	154
Grafik 48: Para Arzının İçselliği	176

ÖNSÖZ

Kapitalist ekonomilerde teknolojik gelişmeler ve büyüme bir yandan insanların refahının artmasına olanak sağlayan imkânlar sunarken, sistemin içsel çelişkileri sonucu ortaya çıkan eşitsizlikler, enflasyon, işsizlik, doğanın tahribi gibi sorunlar da toplumun geniş kesimlerinin insan onuruna yakışır bir yaşam sürmesini ne yazık ki engellemektedir. İlk ortaya çıkışından itibaren gerek politik iktisat bilimi, gerekse 1929 Buhranından sonra gelişen makro iktisat, özünde toplumsal refahın artırılması ve adaletin sağlanması ile yoksullukla mücadele sorunlarına odaklanmıştır. Günümüzde kapitalist ekonomilerde yaşanan sorunların giderek ağırlaşması, makro iktisadi sorunları meslekten iktisatçı olmayanların da gündelik hayatlarının daha önemli bir parçası haline getirmiştir. Yapay zekânın birçok meslekle birlikte iktisatçılığı da ortadan kaldıracılabileceği ileri sürülürken; işsizlik, yoksulluk, enflasyon, hayat pahalılığı, çevre sorunları gibi günümüzün yakıcı sorunlarının gerçek nedenlerinin anlaşılması ve çözüm önerileri geliştirilmesinin gerekliliği bu öngörünün en azından kısa ve orta vadede karşılığının olmadığını göstermektedir.

Makro iktisada giriş mahiyetindeki bu kitapta başlıca makro iktisadi göstergeler ve sorunlar Türkiye ekonomisi verileri ile birlikte incelenmektedir. Diğer taraftan kitapta başlıca makro iktisat ekolleri tarafından geliştirilen modeller de ele alınmaktadır. Makro iktisat alanındaki başlıca konular ve yaklaşımlar mümkün olduğu kadar öz ve sade olarak sunulmaya çalışılmıştır. İncelenen makro iktisat modelleri makro iktisada yeni başlayanların öğrenme sürecine katkı yapabilir. Ancak söz konusu modellerin kısıtları ve çok karmaşık gerçek ekonomilerin anlaşılması için sınırlılıkları da gözden uzak tutulmamalıdır. Bu giriş kitabında ele alınan konular, yeni başlayanlar için kompleks gerçek ekonomilerin anlaşılabilmesi için merak uyandırabilir ve daha fazla okuma ve araştırmayı motive edebilirse görevini yapmış sayılır.

Kitabın temel çerçevesini Marmara Üniversitesi İktisat Fakültesi ikinci sınıfta yürüttüğüm makro iktisat dersleri oluşturmuştur. Umarım kitap öğrencilerime ve makro iktisatla ilgilenenlere yararlı olabilir.

Kitap taslağını okuyarak değerli öneriler ve katkılarda bulunan meslektaşım Dr. Togan Karataş'a, bana huzurlu bir çalışma ortamı sunmanın ötesinde metni de okuyarak önerilerde bulunan eşim Prof. Dr. Gülay Akgül Yılmaz'a, yaşamım boyunca iktisatçı olmam ve kendimi geliştirmeme katkı yapan tüm kıymetli hocalarıma, kitabın basımını gerçekleştiren Filiz Kitapevi sahibi Oğuzhan Oruç ve kitabın yayına hazırlanmasında emeği geçen tüm çalışanlara teşekkür ederim.

Ahmet Yılmaz

Çekmeköy, Eylül 2025